

תמי בריוסף

המשפחה הרב-מינית בישראל

כיצד תרמה המלחמה בעזה להכרה בכלבים
כבני משפחה בישראל

"הם איבדו כמעט את הכול, והכלבים והחתולים שלהם הם חלק מהמשפחה, חלק מהבית"

ומיים לפני ה-7 באוקטובר 2023 קיבלתי אישור סיום על התזה שהגשתי, שעסקה בחקר עשרות סיפורים על ילדים יהודים שניצלו בשואה בזכות כלבים. ממצאי המחקר הראו כי לא מעט יהודים שחיו באירופה גידלו לפני השואה ובמהלכה כלבים כחיות מחמד. יהודים אלו התייחסו לכלביהם כאל בני משפחה, ונאלצו להיפרד מהם בניגוד לרצונם בשל חוקי הנאצים, בשל רציחת הכלבים בידי הנאצים או עקב המעבר הכפוי לגטאות ולמחנות.

הנטישה הכפויה של הכלבים גרמה לטראומה הצרובה בזיכרון הילדים השורדים עד היום. טראומה זו כמעט ולא זכתה עד כה להתייחסות, שכן נתפסה כשולית ביחס לטראומות המרכזיות האחרות שעברו הילדים בשואה, בהן רציחת בני משפחתם וחבריהם, איבוד ביתם, הרס ילדותם, ועוד. חלק מאותם ילדים טענו בפניי כי יש לראות בכלביהם חלק מקורבנות השואה, ומקצתם אף טענו כי איבוד הכלב היה שקול מבחינתם לאיבוד בן-משפחה.

מגוון סיפורים הנכללים במחקר תיארו כיצד כלבים אשר שהו עם הילדים היהודים במחבואים השונים בזמן השואה היוו עבורם דמויות מרכזיות ואף בני משפחה. אותם כלבים היו חבריהם הנאמנים של הילדים, העניקו להם חברה, מזון, חום ומגע, הרגיעו אותם ושמרו עליהם.

בעדויות הפורמליות שמסרו לא הרחיבו השורדים בתיאוריהם על התפקיד המרכזי שהיה לכלבים בהישרדותם, ונושא זה לא זכה לחשיפה ציבורית ולהכרה אלא רק לאחרונה, בין היתר כתוצאה מהשפעות המחקר ביחד עם עליית מעמדו של הכלב לצד האדם, וההתייחסות הגוברת והולכת בישראל לכלבים כאל בני משפחה.

הכללת חיות המחמד במשפחה האנושית מוגדרת בספרות המחקרית כמשפחה הרב־מינית. משפחה זו היא תוצר של מגוון תהליכים "פוסט־מודרניים" אשר התרחשו בעשורים האחרונים במגוון מדינות מערביות, וגם בישראל. במסגרת תהליכים אלו נעשו גבולות המשפחה דינמיים, והורחבו מעבר לגבולות הביולוגיים המפרידים בין האנושי ללא־אנושי, כך שהמשפחות כוללות לא רק סובייקטים אנושיים (הירש־מציאולס, 2019; Katcher, 1981; Serpell, 1991; Beck & Katcher, 1996; Turner, 2005; Walsh, 2009; Shir-Vertesh, 2012)

מבחינת בני משפחותיהם האנושיים, הגדרתם של כלבים כבני משפחה מבטאת את החיבור הרגשי העמוק אליהם, וכן את ההכרה בהם כסובייקטים עצמאיים, בעלי אישיות מובחנת, אשר חולקים עם בני־לווייתם האנושיים רגשות ומצבים נפשיים. עוד ניתן דגש על כך שהקשר עם הכלבים והטיפול בהם כוללים מגוון פרקטיקות המשתייכות לעולם המשפחה וההורות.

לפי שיר־ורטש (Shir-Vertesh, 2012), שחקרה את יחסן של משפחות בדרום ישראל כלפי הכלבים החיים עימם, כלבי המשפחה נמצאים במעמד חברתי־תרבותי של "עצמיות גמישה" (Flexible Personhood), ושלל שינויים, כולל בהרכב המשפחה ועקב משברים חיצוניים, גורמים לעיתים לשינוי מעמדם המשפחתי עד לכדי מסירתם.

מלחמות ומשברים היו תמיד אבן בוחן למעמד הכלבים לצד האדם ולמחויבות האנושית כלפיהם. זאת משום שהדאגה לכלבים והישארות המשפחות עימם במצבים אלה מסוכנת, ומצריכה משאבים רבים. מלחמת אוקראינה ורוסיה (2022) הבליטה מחויבות זו, והראתה כי פליטים אוקראינים רבים ברחו מבתיהם ולא השאירו את כלביהם האהובים מאחור. אותם פליטים ערכו מסעות מפרכים ומסוכנים, תוך שהם נושאים את כלביהם על הידיים, בעגלות ובמנשאים שונים, עד הגעתם למקומות בטוחים.

אירוע זה הוביל להכרה נרחבת ובין־לאומית מצד אנשים פרטיים ומוסדות בחיות המחמד של האוקראינים כפליטים אף הם, וכחלק מובנה ממשפחות הפליטים, שיש לספק להם סיוע ומקלט. מדינות רבות חוקקו תקנות חירום מקילות, אשר אפשרו את הכנסת הכלבים

למדינותיהם, לצד היערכות מבצעי גיוס תרומות של מזון, תרופות וציוד לכלבים הפליטים, ושיכון המשפחות הרב־מיניות הללו יחדיו.

גם ישראל קלטה את הפליטים האוקראינים עם חיות המחמד שלהם, והם זכו לסיוע מצד משרד החקלאות, ומספר עמותות, רשויות ומתנדבים. מהזווית היהודית יודגש כי עוד באירופה קלטו רבנים של חב"ד בבתי כנסת פליטים יהודים עם חיות המחמד שלהם.

בתאריך ה־7 לאוקטובר פרצה מלחמת אוקטובר 2023. מעדויות שונות שהתפרסמו על מעשי הטבח התברר כי מחבלי החמאס רצחו עשרות כלבים ואף חטפו כלבים לעזה. משפחות רבות העידו כיצד כלביהם שהו עימם שעות ארוכות בממ"דים, תוך שהם שומרים על דממה ומסייעים להם ברגעי האימה. רבים מהמשפחות חולצו ופוננו בידי חיילים יחד עם כלביהם תוך כדי לחימה. רבים אחרים, אשר נאלצו להשאיר את כלביהם ביישובים בזמן הלחימה, השקיעו מאמצי־על במציאת הכלבים ואיסופם כמה ימים לאחר פינוּם. בהמשך התעקשו משפחות רבות שכלביהם ישוכנו עימם במלונות ובמרכזי הפינוי. מלונות רבים אכן אפשרו זאת לראשונה. במקרים אחרים אפשרו בתי חולים באופן חריג הכנסת כלבים לביקור ושהייה עם פצועים מאושפזים.

ההכרה בחשיבות הכלבים עבור משפחות העוטף והיותם חלק מובנה ממשפחות אלו לא הצטמצמה רק למשפחות עצמם. מתחילת המלחמה קמו יוזמות רבות של יחידים, עמותות וחמ"לים, יחד עם חיילים, ארגון הווטרinרים לחיות בית, מתנדבים ממגן דוד אדום ומזק"א, רשויות וחברות, אשר פעלו ללא לאות במשך שבועות לחיפוש ולחילוץ הכלבים האבודים, איתור משפחותיהם, איחוד הכלבים עם משפחותיהם, סיוע רפואי לכלבים הפצועים ולאלו שחוו את הטראומה, גיוס מזון וציוד לכלבים, ואף התגייסות של כלבנים וווטרinרים, אשר הגיעו למלונות ולמרכזי הפינוי וסייעו למשפחות ולכלבים במשכנם הזמני באופנים שונים. מתנדבים אחרים סייעו למשפחות באיתור גופות הכלבים, זיהוּם וקבורתם.

נוסף על כך, משפחות רבות מכל הארץ התנדבו להיות משפחות אומנה לכלבים שחולצו ולא אותרו בעליהם, או שמשפחותיהם נחטפו, נרצחו, נפצעו או פונו, וכן לכלבים של חיילי מילואים שגויסו.

מיום ליום, ככל שהמלחמה נמשכת, אנו עדים יותר ויותר לסיפורים המדגימים את התפקיד המרכזי של כלבי המשפחה במלחמה ואת ההתייחסות אליהם כאל בני משפחה ואף "חלק מהבית". נראה כי מפגשי איחוד המשפחות עם החטופים השבים וכלביהם מדגימים זאת

יותר מכול. בנוהל ההיערכות לחזרת החטופים שגיבש משרד הרווחה נכתב כי יש להביא לבתי החולים את חיות המחמד של החטופים למפגש הראשוני עם המשפחות, ולאשר את שהייתם גם בבדיקות הרפואיות.

בהמשך פורסמו בהרחבה סרטונים ותמונות מרגשים מאותם מפגשי איחוד. כך ראינו את הילדה אמילי הנד פוגשת את אחותה נטלי ואת כלב הפינצ'ר שלה שניצל, ואת ילדי משפחת ברודץ' – עופרי, יובל ואוריה – פוגשים את כלב המשפחה רודני (רידצ'בק). יודגש כי אב המשפחה אביחי ברודץ' הפגין מול הקריה בתל אביב בדרישה להחזיר את משפחתו מעזה יחד עם הכלב רודני, שהיה צמוד אליו בכל המאבק לחזרת החטופים.

ילדי משפחת ברודץ' – עופרי, יובל ואוריה – פוגשים את כלב המשפחה רודני בבית החולים, צילום: דוברות ב"ח שניידר

אביחי ברודץ' והכלב רודני מפגינים מול הקריה בתל אביב, צילום: N12

אמילי הנד פוגשת את אחותה נטלי והכלב שניצל, צילום מסרטון וידיאו: N12

רימון קירשט-בוכשטב ישנה עם הכלבה טובה בבית החולים, צילום: באדיבות המשפחה

בהמשך התפרסמו התמונות של רימון קירשט-בוכשטב (36) מתאחדת בבית החולים עם כלבתה האהובה טובה. בשיחת הטלפון הראשונה בין רימון לאימה אביטל, היא וידאה כי טובה נמצאת עם המשפחה ומחכה לה.

הסיפור שממחיש יותר מכול את הגורל המשותף של המשפחות עם כלביהם האהובים במהלך המלחמה ואת הקשר העמוק ביניהם הוא סיפורה של הנערה מיאה ליימברג (17) וכלבת השיצ'ו האהובה שלה, בלה. מיאה ואימה גבריאלה ליימברג נחטפו בשבת השחורה מניר יצחק. מאז שמיאה נחטפה אביה, משה ליימברג, חיפש את בלה נואשות, היות שחשב כי חולצה והועברה למשפחת אומנה. הוא רצה שבלה תחזור למשפחה ותחכה למיאה בבית כשתחזור.

בסוף נובמבר התפרסמה התמונה המדהימה של שחרור מיאה עם בלה נישאת בידיה, כשמצידיה שני מחבלי חמאס וג'יהאד. בהמשך התאחדו מיאה ובלה עם משפחתם בבית חולים בישראל.

מכל האמור לעיל עולה כי יש כיום הכרה נרחבת במעמד הכלבים כבני משפחה בישראל, וכן בעצם קיומן של המשפחות הרב-מיניות.

שנים רבות עברו עד ששורדי השואה חשפו בפני החברה הישראלית את הטרואומה שנגרמה להם בשואה בשל איבוד כלביהם, שאותם הגדירו בני משפחה, והם זכו לחשיפה, הקשבה ולגיטימציה לכאבם בהקשר זה. נראה כי החברה הישראלית כיום בשלה להכיל סיפורים חדשים ועדכניים על התפקיד המרכזי שמילאו הכלבים בטבח, בהישרדות, בחילוץ, באיחוד ובשיקום של משפחות ישראליות רב-מיניות במלחמת אוקטובר 2023.

רשימת המקורות

בריוסף, תמי (2023). כלבים, יהודים ושואה: חקר סיפורי הצלת ילדים יהודים בשואה בזכות כלבים והקשר עמם. עבודת מוסמך. האוניברסיטה הפתוחה.

הירש-מציאולס, אורית (2019). אדם לאדם – כלב: יחסי אדם-כלב ופוליטיקת שייכות באי יוון. עבודת דוקטור. אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

Beck, Alan M. & Aaron Honori Katcher (1996). *Between pets and people: The importance of animal companionship*. West Lafayette, IN Purdue University Press.

Irvine, Leslie & Laurent Cilia (2017). More-than-human families: Pets, people, and practices in multispecies households. *Sociology Compass* 11(2).

Katcher, Aaron Honori (1981). Interactions between people and their pets: Form and Function. In B. Fogle (ed.), *Interrelations Between People and Pets*. Springfield, IL, Charles C. Thomas.

Kean, Hilda (2017). *The great cat and dog massacre*. The University of Chicago Press, Chicago and London.

Serpell, James 1991. Beneficial effects of pet ownership on some aspects of human health and behaviour. *Journal of the Royal Society of Medicine* 84(12), 717–720.

Shir-Vertesh, Dafna (2012). "Flexible personhood": Loving animals as family members in Israel. *American Anthropologist* 114(3), 420–432.

Turner, Wendy G. (2006). The role of companion animals Throughout the family life cycle. *Journal of Family Social Work* 9(4), 11–21.

Walsh, Froma (2009). Human-animal bonds I: The relational Significance of companion animals. *Family Process* 48(4).

אורי סלע (2023, 29 בנובמבר). רימון ויגב נחטפו מחובקים לעזה. עכשיו היא חופשייה, ולא תוותר עד שבעלה יחזור. **חדשות וואלה**.

אלי אשכנזי (2023, 24 באוקטובר). נחכה ביחד עד שהן יחזרו: מחפשים את הכלבה בלה שבעליה נחטפו לעזה. **חדשות וואלה**.

אתר הפייסבוק של בית חולים "אסותא" אשדוד.

אתר **וואלה** (2023, 24 בנובמבר). כלבים של אהבה: הפרויקט הכי חמוד ומרגש של המלחמה בעזה.

אתר **משרד החקלאות ופיתוח הכפר** (2022, 22 בדצמבר). הקלות כניסה לחיות מחמד בליווי הבעלים מאוקראינה ומרוסיה בעקבות מצב החירום.

אתר "פטרואה" למען בעלי החיים בעוטף בעזה.

בן (2022, 24 במרץ). "סל קליטה" לפליטים מאוקראינה בעלי חיות מחמד. **petnet**.

הדר גיל-עד (2023, 21 בנובמבר). עם חיות המחמד, בלי בדיקות פולשניות: כך נערכים לחזרת הילדים החטופים. **y.net**.

שירה מייקין, אלה אנשים שהרגע איבדו כל מה שיש להם, מה שנשאר להם זה הכלב. **הארץ** (2023),
16 באוקטובר).

תאגיד כאן (3 במרץ, 2022). שידורי רשת ב.

תמי בר־יוסף, כלבנית חינוכית־טיפולית, מורה למגמת הכלבנות בתיכון, חברת ועדת ההיגוי של פורום חוקרי קשרי אדם
חיה באוניברסיטת תל אביב, וחוקרת מומחית לתחום יחסי האדם והכלב בישראל ובשואה.

דוא"ל: tammybj@gmail.com